

Євгеній Імас,
rectorat@uni-sport.edu.ua
Ольга Борисова,
borisova-nupes@ukr.net
Ірина Когут
kogut_irina@ukr.net

Особливості змісту професійної підготовки фахівців сфери фізичної культури та спорту щодо роботи з особами з інвалідністю

Національний університет фізичного виховання та спорту України (м. Київ)

Анотація:

Актуальність. Ураховуючи сучасні тенденції розвитку суспільства, науки та практики, від сучасного спеціаліста з вищою освітою вимагається наявність низки нових якостей у його науковій, педагогічній і виробничій діяльності, яка пов'язана з набуттям системних, комплексних знань та вміння використовувати їх у своїй спеціальності й в організації різноманітних соціальних відносин, зокрема з особами з інвалідністю. **Завдання роботи:** 1) проаналізувати зміст професійної підготовки фахівців сфери фізичної культури та спорту щодо роботи з особами з інвалідністю у вищих навчальних закладах України та світу; 2) визначити особливості впровадження дисципліни «Адаптивний спорт» у структуру фахової підготовки студентів Національного університету фізичного виховання і спорту України; 3) з'ясувати основні напрями подальшого вдосконалення навчальної дисципліни «Адаптивний спорт» у структурі підготовки студентів вищих навчальних закладів спортивного профілю. **Методи дослідження** – аналіз й узагальнення літератури, інформаційних ресурсів мережі Інтернет; програмно-нормативних документів; компаративний метод; абстрагування, логіко-теоретичний аналіз, контент-аналіз. **Результати роботи.** Профільні навчальні заклади спортивної галузі намагаються враховуючи сучасні тенденції, забезпечувати збільшення обсягу та поліпшення

Евгений Имас, Ольга Борисова, Ирина Когут. Особенности содержания профессиональной подготовки специалистов сферы физической культуры и спорта по работе с лицами с инвалидностью. Актуальность. Учитывая современные тенденции развития общества, науки и практики, от современного специалиста с высшим образованием требуется наличие ряда новых качеств в его научной, педагогической и производственной деятельности, связанной с приобретением системных, комплексных знаний и умение использовать их в своей специальности и в организации различных социальных отношений, в частности с лицами с инвалидностью. **Задачи работы:** 1) проанализировать содержание профессиональной подготовки специалистов сферы физической культуры и спорта по работе с лицами с инвалидностью в высших учебных заведениях Украины и мира; 2) определить особенности внедрения дисциплины «Адаптивный спорт» в структуру профессиональной подготовки студентов Национального университета физического воспитания и спорта Украины; 3) определить основные направления дальнейшего совершенствования учебной дисциплины «Адаптивный спорт» в структуре подготовки студентов высших учебных заведений спортивного профиля. **Методы исследования** – анализ и обобщение литературы, информационных ресурсов сети Интернет; программно-нормативных документов; компаративный метод, абстрагирования, логико-теоретический анализ, контент-анализ. **Результаты работы.** Профильные учебные заведения спортивной отрасли пытаются, учитывая современные тенден-

Eugeniy Imas, Olga Borysova, Irina Kohut. Peculiarities of Content of Training Specialists in Physical Education and Sports for Working with Disabled People. Actuality. Taking into account the contemporary tendencies in the development of science and practice, university graduates should possess a set of new qualities in their scientific, educational and practical activities, which depend on acquiring system, complex knowledge and skills; the ability to use them in their profession, organizing various social relations with disabled people. **Aim of the research;** 1) to analyze the content of training specialists in physical education and sports for working with disabled people in Ukrainian higher education institutions and abroad; 2) to identify the ways of implementing the educational subject «Adaptive Sports» in the professional preparation of students of National University of Physical Education and Sport of Ukraine; 3) to find out the main areas for further improvement of the subject «Adaptive Sports» in training university students of sports profile. **Methods;** analysis and generalization of literature, information resources of the Internet; software and regulations; comparative method; abstraction, logical-theoretical analysis, content analysis. **Results of the research.** Educational sports institutions try to take into consideration the current trends ensure the

якості знань у сфері фізкультурно-оздоровчої й спортивної роботи людей з інвалідністю, надання можливості їх практичного використання, що дає змогу готувати випускників нової форми. Висновки. Підготовка студентів, які спроможні працювати з особами з інвалідністю, ведеться в різних вищих навчальних закладах України, проте сьогодні спеціальність фахівця з адаптивної фізичної культури й спорту законодавчо не затверджена, хоча попит на таких спеціалістів значний. Серед основних напрямів удосконалення дисципліни «Адаптивний спорт» потрібно виділити такі: кадрове забезпечення; міжнародне співробітництво; наукове та інформаційне забезпечення; формування гуманістично орієнтованих фахівців.

Ключові слова:

професійна підготовка фахівців, адаптивний спорт, особи з інвалідністю.

ци, забезпечувати збільшення обсягу й покращення якості знань в сфері фізкультурно-оздоровчої й спортивної роботи з людьми з інвалідністю, надаючи можливість їх практичного використання, що дозволяє готувати випускників нової форми. Висновки. Підготовка студентів, спроможних працювати з особами з інвалідністю, ведеться в різних вищих навчальних закладах України, проте сьогодні спеціальність фахівця з адаптивної фізичної культури й спорту законодавчо не затверджена, хоча попит на таких спеціалістів значний. Серед основних напрямів удосконалення дисципліни «Адаптивний спорт» слід виділити кадрове забезпечення; міжнародне співробітництво; наукове та інформаційне забезпечення; формування гуманістично орієнтованих фахівців.

професійна підготовка фахівців, адаптивний спорт, особи з інвалідністю.

improvement and increase in knowledge in the field of sports, recreation and sports activities for people with disabilities; it provides the practical implementation of the knowledge and suggests preparation of new formation graduates. Conclusions. The preparation of students for working with disabled people is conducted in different higher education institutions of Ukraine but today the speciality in adaptive physical culture and sports is not legally approved, in spite of the fact, that the demand for such specialists is high. The main ways of improving the discipline «Adaptive sports» are the following: staffing, international cooperation, scientific and information support, the formation of humanistic oriented professionals.

professional training, adaptive sports, people with disabilities.

Вступ. Адаптивний спорт – соціальне явище, яке сьогодні актуальне, як ніколи, у світі й в Україні. Для повноцінної інтеграції осіб з інвалідністю надзвичайне значення має використання доступних та ефективних засобів фізичної культури й спорту. Отже, постає необхідність розробки комплексних програм для роботи з особами з інвалідністю, обґрунтування нових галузей знань, формування та розвитку відповідних навчальних дисциплін, напрямів і спеціальностей підготовки фахівців відповідно до сучасних світових стандартів.

В Україні з 1989 р. відбувається реформування спортивного руху осіб з інвалідністю, створюються фізкультурно-спортивні й оздоровчі клуби, національні федерації спорту інвалідів із різними видами, спеціальні школи-інтернати, секції, клуби, проводяться змагання, фестивалі, свята тощо.

Україна – єдина країна, де створено державну систему керування й підтримки адаптивного спорту. Державні та громадські організації докладають значних зусиль для залучення осіб з інвалідністю до систематичних занять руховою активністю як однієї з найбільш ефективних й універсальних можливостей їх соціальної інтеграції. Проте у фізкультурно-оздоровчу й спортивну діяльність у нашій країні залучено лише незначну кількість осіб цієї категорії (за даними Українського центру з фізичної культури і спорту інвалідів, «Інваспорт» – це близько 2 % від загальної їхньої кількості в країні) [6; 8].

Однією з головних проблем недостатнього розвитку АФК є відсутність відповідного обсягу кваліфікованих педагогів, тренерів, інструкторів, лікарів, психологів та інших спеціалістів, які працюють з особами з інвалідністю, що зумовлено незначною кількістю профільних вищих навчальних закладів і кафедр, які займаються підготовкою цих фахівців.

У роботах вітчизняних та зарубіжних фахівців розкрито різні аспекти підготовки кадрів сфери фізичної культури й спорту. Зокрема, А. В. Передерій, Ю. А. Бріскін [3; 10] вивчали практичні складові частини підготовки кадрів для інваспорту; Н. Н. Биков, Н. Ю. Шумакова, С. Н. Труфанова [2] розглядали сучасні тенденції підготовки кадрів у сфері фізичної культури та спорту; В. Ф. Балашова [1] визначала компетенції спеціаліста з адаптивної фізичної культури. Досліджено й інші загальні питання підготовки фахівців нашої галузі [4; 5; 7; 9; 11; 12]. Проте, урахувавши сучасні тенденції розвитку суспільства, науки та практики в організації педагогічного процесу у ВНЗ, потрібно зазначити, що від сучасного спеціаліста з вищою освітою вимагається наявність низки нових якостей у його науковій, педагогічній і виробничій діяльності, яка пов'язана з набуттям системних,

комплексних знань та вміння використовувати їх у своїй спеціальності й в організації різноманітних соціальних відносин, зокрема з особами з інвалідністю, що й зумовлює актуальність представленої наукової роботи.

Зв'язок роботи з науковими планами, темами. Роботу виконано відповідно до тематичного плану Міністерства освіти і науки за темою 1.7.: «Організаційно-методичні основи розвитку адаптивного спорту» (номер державної реєстрації – 0116U001613).

Мета дослідження – проаналізувати особливості змісту професійної підготовки фахівців сфери фізичної культури та спорту щодо роботи з особами з інвалідністю у вищих навчальних закладах на прикладі навчальної дисципліни «Адаптивний спорт».

Завдання роботи:

- 1) проаналізувати зміст професійної підготовки майбутніх фахівців сфери фізичної культури та спорту щодо роботи з особами з інвалідністю у вищих навчальних закладах України й світу;
- 2) визначити особливості впровадження дисципліни «Адаптивний спорт» у структуру фахової підготовки студентів Національного університету фізичного виховання та спорту України;
- 3) з'ясувати основні напрями подальшого вдосконалення навчальної дисципліни «Адаптивний спорт» у структурі підготовки студентів вищих навчальних закладів спортивного профілю.

Матеріал і методи дослідження – аналіз й узагальнення спеціальної та науково-методичної літератури, інформаційних ресурсів мережі Інтернет; програмно-нормативних документів; компаративний метод; абстрагування, логіко-теоретичний аналіз, контент-аналіз.

Результати дослідження. Дискусія. У зв'язку зі зростанням популярності занять різними видами рухової активності серед людей із вадами фізичного, сенсорного й розумового розвитку, у нашій державі постає необхідність виділення адаптивної фізичної культури в самостійну дисципліну, як це відбувалося в більшості цивілізованих країн світу.

Ще з 1973 р. відповідно до змін, що відбувались у суспільстві, проходить процес формування нової дисципліни та професії, що одержала міжнародну назву «Адаптивна фізична активність». Для підтримки відокремлення «Адаптивної фізичної активності» в самостійну дисципліну в цьому ж році організовано Міжнародну федерацію адаптивної фізичної активності (IFAPA), яка є між-дисциплінарною фаховою організацією, що координує національні, регіональні й міжнародні заходи для людей з інвалідністю, а також регулярно проводить міжнародні семінари та симпозіуми для спеціалістів, котрі працюють із зазначеною категорією осіб. Із 1984 р. для публікації результатів досліджень видають щоквартальний спеціальний науковий журнал «Адаптивна фізична активність». Діяльність IFAPA сприяє популярності досліджень, розвитку інтеграції фахівців різних сфер адаптивної фізичної активності й упровадженню в практику їхніх наукових розробок.

Протягом останніх десятиліть проводять значну роботу в напрямі розвитку АФК у Росії. Так, у 1993 р. у Санкт-Петербурзькій державній академії фізичної культури ім. П. Ф. Лесгафта відкрито нову спеціалізацію «Фізична культура інвалідів», із 1995 р. створено кафедру теорії і методики адаптивної фізичної культури, а у 2000 р. започатковано факультет адаптивного фізичного виховання. Вирішуються питання й на законодавчому рівні. Відповідно до рішення Міжвідомчої експертної ради з державних освітніх стандартів Держкомвузу Росії, у Класифікатор напрямів і спеціальностей вищої фахової освіти введено нову спеціальність № 022500 – «Фізична культура для осіб із відхиленнями в стані здоров'я (Адаптивна фізична культура)» (липень 1996 р.), а у 2000 р. Міністерство науки і технологій Російської Федерації включило проблеми теорії й методики адаптивної фізичної культури в паспорт спеціальності науковців – 13.00.04. «Теорія і методика фізичного виховання, спортивного тренування, оздоровчої й адаптивної фізичної культури», затверджено нові посади «тренер-викладач» і «інструктор-методист» з адаптивної фізичної культури. Щокварталу видається науково-теоретичний журнал «Адаптивна фізична культура».

Підготовка фахівців з АФК у вищих навчальних закладах України розпочалася з 1996 р., коли у Львівському державному інституті фізичної культури (нині Львівський державний університет фізичної культури – ЛДУФК) введено навчальну дисципліну «Теоретичні основи інваспорту». Удосконалення дисципліни сприяло введенню додаткової спеціалізації «Паралімпійський спорт» для студентів спеціальності «Олімпійський і професійний спорт» та дисципліни в магістратурі «Адаптивний спорт». На 2016 / 2017 навчальний рік у ЛДУФК затверджено такі навчальні курси тематики адаптивного спорту. На освітньо-кваліфікаційному рівні «бакалавр» студентам пропонують дисципліну «Адаптивний спорт», яка включає чотири змістові модулі: «Адаптивний спорт в системі міжнародного олімпійського руху», «Адаптивний спорт як вид соціальної практики», «Спортивна підготовка інвалідів, які мають пошкодження опорно-рухового апарату», «Спортивна підготовка спортсменів, які мають вади інтелекту».

На освітньо-кваліфікаційному рівні «Спеціаліст» студентам факультету спорту та підвищення кваліфікації, перепідготовки й заочної освіти, напрям підготовки «Спорт (за видами)» пропонують дисципліну «Адаптивний спорт (додаткова спеціалізація)», яка складається з чотирьох змістових модулів: «Загальна характеристика паралімпійського спорту», «Особливості організації та проведення змагань із паралімпійських видів спорту», «Особливості підготовки спортсменів паралімпійських нозологій», «Практична діяльність фахівця з паралімпійського спорту».

На освітньо-кваліфікаційному рівні «Магістр» студентам факультету спорту, напрям підготовки «Спорт», спеціальності «Спорт (за видами)» пропонується дисципліна «Адаптивний спорт», яка складається з трьох змістових модулів: «Історичні основи адаптивного спорту», «Організаційні та програмно-нормативні основи адаптивного спорту», «Методичні основи адаптивного спорту».

У Дніпропетровському державному інституті фізичної культури за спеціальністю 7.01020201 «Спорт» (за видами) студентам на освітньо-кваліфікаційному рівні «Спеціаліст» і «Магістр» за спеціальністю 8.01020201 «Спорт (за видами)» викладається навчальна дисципліна «Адаптивний спорт», що складається з трьох змістових модулів: «Загальна характеристика адаптивного спорту»; «Загальні основи підготовки спортсменів, які мають недоліки стану здоров'я»; «Медичний контроль в адаптивному спорті».

У Харківській державній академії фізичної культури студентам напрям підготовки 6.010201 «Фізичне виховання» спеціальності «Фізичне виховання» (спеціалізація «Менеджмент фізичної культури, викладач фізичного виховання» викладається навчальна дисципліна «Основи організації адаптивної фізичної культури». Програма навчальної дисципліни представлена вісьмома змістовими модулями: 1. «Основи організації адаптивної фізичної культури»; 2. «Інвалідність та суспільство»; 3. «Нормативно-правові засади функціонування адаптивної фізичної культури»; 4. «Механізм управління діяльністю організацій у системі інваспорту»; 5. «Організація діяльності обласних центрів «Інваспорт»; 6. «Формування та розвиток паралімпійського спорту в Україні»; 7. «Організація роботи з підготовки спортивного резерву в системі «Інваспорт»; 8. «Характеристика класифікації спортсменів у паралімпійському спорті».

Отже, профільні навчальні заклади спортивної галузі намагаються враховувати всі сучасні зміни, щоб забезпечити підготовку спеціалістів, конкурентоспроможних на ринку праці.

Крім фахових ВНЗ, підготовку фахівців, котрі володіють знаннями та навичками роботи зі спортсменами з інвалідністю, здійснюють й інші навчальні заклади. Зокрема, у Запорізькому державному університеті у 2006 р. на факультеті фізичного виховання відкрито спеціалізацію «тренер з інвалідного спорту» на базі спеціальності 7.01.02.03 – «Олімпійський і професійний спорт», а також упроваджено новий державний освітній стандарт вищої професійної освіти «Фізична культура для людей із відхиленнями в стані здоров'я».

Значна робота з підготовки спеціалістів цієї галузі проводиться й в інших ВНЗ України. Утім, отримання якісної освіти особами з інвалідністю, зокрема у вищих навчальних закладах, стає однією з умов їх інтеграції в суспільство. Дослідження сучасного ринку праці засвідчили, що серед осіб з інвалідністю випускники вищих навчальних закладів мають на 80 % більше шансів знайти роботу, ніж люди без вищої освіти.

Так, отримувати вищу освіти особи з інвалідністю можуть у Відкритому міжнародному університеті розвитку людини «Україна», який має 26 регіональних філій та представництв і здійснює підготовку молодших спеціалістів, бакалаврів і спеціалістів за 34-ма спеціальностями. Університет «Україна» – це вищий навчальний заклад інтегрованого типу, мета якого – забезпечення рівного доступу до якісної освіти всім членам суспільства, у тому числі й людям з інвалідністю. Студенти з інвалідністю навчаються в Києві, регіональних філіях і представництвах університету. Серед них – особи з порушеннями зору, слуху, вадами опорно-рухового апарату та студенти, які мають інвалідність із загального захворювання.

У кожного студента з інвалідністю є певні особливості та функціональні обмеження, що ускладнюють процес навчання в інтегрованому середовищі та їх соціалізації. Для забезпечення рівного доступу таких людей до освіти в університеті «Україна» впроваджують у навчально-виховний процес спеціальні методи, педагогічні технології й адаптивні технічні засоби. Розробляють також комплексні програми, спрямовані на особистісний і професійний розвиток людей з інвалідністю у ВНЗ та на їх інтеграцію в суспільство. Особливу увагу приділяють розвитку фізичної культури та зміцненню стану здоров'я за допомогою впровадження фізкультурно-спортивних й оздоровчо-реабілітаційних програм.

Більш детально проаналізуємо особливості змісту професійної підготовки фахівців сфери фізичної культури та спорту щодо роботи з особами з інвалідністю в Національному університеті фізичного виховання і спорту України. Так, підготовка фахівців для роботи з особами з інвалідністю

розпочалася з уведення в 1999 р. у навчальний процес студентів кафедри теорії і методики фізичного виховання, рекреації й оздоровчої фізичної культури дисципліни «Адаптивне фізичне виховання».

Початковим етапом формування дисципліни «Спорт інвалідів» у НУФВСУ стало створення уявлення про майбутню дисципліну за допомогою ознайомлення з досвідом роботи в цьому напрямі в провідних міжнародних центрах, таких як Державний Джексонвільський університет (США); Паласький університет (Чехія), Вроцлавська академія фізичного виховання (Польща), Санкт-Петербурзький науково-дослідний інститут фізичної культури (Російська Федерація), Санкт-Петербурзька державна академія фізичної культури ім. П. Ф. Лесгафта (Російська Федерація), Організація «Спеціальна Олімпіада Європа-Євразія» (Польща), Російський державний університет фізичної культури (Російська Федерація) та ін.

Наступним етапом формування навчального напрямку «Спорт інвалідів» слугувала ініціатива кафедри олімпійського та професійного спорту нашого університету про організацію та проведення у 2002 р. у Львівському державному інституті фізичної культури (ЛДІФК) Всеукраїнського науково-методичного семінару «Оздоровча і спортивна робота з неповносправними». Львів обрано місцем проведення семінару не випадково: у цьому закладі накопичено значний досвід із формування, розвитку й удосконалення роботи з особами з інвалідністю. До початку проведення семінару вперше опубліковано спеціальний випуск міжнародного науково-теоретичного журналу «Наука в олімпійському спорті» з актуальних питань адаптивної фізичної культури.

Співпраця з провідними міжнародними центрами, аналіз програмно-методичного забезпечення профільних дисциплін, досвід проведення науково-методичного семінару, видання спеціального випуску журналу послужили підставою для введення з 2002 / 2003 навчального року на кафедрі олімпійського і професійного спорту в навчальний процес студентів дисципліни «Спорт інвалідів». Уведення цієї спеціальної дисципліни обумовлено, з одного боку, надзвичайно швидкими темпами розвитку в Україні нового напрямку спорту – «спорт інвалідів». Так, починаючи з 1996 р., вітчизняні спортсмени з інвалідністю регулярно беруть участь у міжнародних змаганнях, із кожним роком їхні виступи стають усе більш успішні. З іншого боку, при високому рівні розвитку спорту для осіб з інвалідністю відзначено відсутність або недостатню кількість спеціалістів, котрі володіють необхідними знаннями й навичками та спроможні успішно працювати з людьми, які мають фізичні, сенсорні або розумові вади розвитку.

Відповідно до навчального плану, дисципліна «Спорт інвалідів» викладалась студентам спеціалізації «Олімпійський та професійний спорт» факультету олімпійського та професійного спорту. Студенти кафедри фізичної реабілітації й спортивної медицини, з огляду на інтегрованість спеціальності «Адаптивна фізична культура» в різні галузі знань також прослуховували курс лекцій, щодо медичних аспектів занять руховою активністю людей, які мають різноманітні вади фізичного, сенсорного та розумового розвитку.

Для розвитку навчальної дисципліни «Спорт інвалідів» у 2003 р. спільно зі Всеукраїнською громадською організацією «Спеціальні Олімпіади України» в НУФВСУ проведено круглий стіл «Актуальні проблеми та перспективи підготовки фахівців із фізичного виховання та спорту для роботи з людьми з інвалідністю». В обговоренні брали участь представники восьми регіонів України. Обговорювали актуальні аспекти організації й проведення навчального процесу, способи вдосконалення спеціальних навчальних програм, особливості підготовки фахівців для роботи з особами з інвалідністю у сфері фізичної культури та спорту.

Подальший розвиток дисципліни «Спорт інвалідів» здійснювався за допомогою накопичення спеціалізованих знань завдяки регулярній публікації статей, тез, а також вивченню, узагальненню та аналізу сучасної літератури, участі в різноманітних конференціях.

Проведення у 2005 р. на базі НУФВСУ ІХ Міжнародного наукового конгресу «Олімпійський спорт і спорт для всіх» та зацікавленість значної кількості фахівців питаннями щодо особливостей фізкультурно-оздоровчої й спортивної роботи з особами з інвалідністю слугувало передумовою для організації та проведення в лютому 2006 р. Міжнародних комплексних заходів з проблем розвитку спорту для осіб з інвалідністю: «Спорт інвалідів та міжнародний олімпійський рух». У заходах узяли участь понад 100 провідних фахівців із 10 країн світу, які працюють у сфері фізичної культури й спорту з особами з інвалідністю. До початку наукового форуму видано спеціальні випуски міжнародного науково-теоретичного журналу «Наука в олімпійському спорті» й «Теорія і методика фізичного виховання і спорту».

Проведення міжнародних заходів сприяло обміну досвідом провідних фахівців із проблем та перспектив розвитку спорту для осіб з інвалідністю у світі та Україні, установленню ділового

співробітництва з провідними міжнародними центрами інваспорту, формуванню спеціального бібліотечного фонду сучасної літератури, що охоплює основні аспекти розвитку АФК у цілому й окремих її напрямів.

Отже, у нашому університеті створено необхідні умови для викладання навчальної дисципліни «Спорт інвалідів», проте закони діалектики свідчать про потребу її подальшого вдосконалення. Тому колективом кафедри підготовлено до видання навчальний посібник «Історичні, організаційні та соціальні аспекти розвитку спорту інвалідів», розроблено обґрунтування, що припускає розширення навчальної дисципліни за рахунок збільшення кількості годин лекцій і семінарських занять, а також введення практики.

Із 2011 / 2012 навчального року відповідно до гуманістичних тенденцій розвитку сучасного суспільства назву дисципліни змінено на «Адаптивний спорт», а з 2012 / 2013 навчального року на її вивчення відведено п'ять кредитів ECTS, що викладаються студентам факультету спорту та менеджменту; тренерського; здоров'я, фізичного виховання та туризму й заочного навчання.

Предметна область дисципліни «Адаптивний спорт» – формування цілісного уявлення про історію виникнення та умови функціонування спорту людей із фізичними, сенсорними й розумовими вадами; організаційна структура та діяльність основних міжнародних організацій; особливості філософії, організації й проведення Паралімпійських, Дефлімпійських ігор та Всесвітніх ігор Спеціальних Олімпіад; участь українських спортсменів з інвалідністю в національних і міжнародних змаганнях; напрями розвитку фізкультурно-спортивного руху осіб з інвалідністю в Україні; загальні основи адаптивного спорту в структурі адаптивної фізичної культури; підготовку спортсменів у паралімпійському та дефлімпійському спорті; педагогічні засади проведення тренувальних занять зі спортсменами, котрі мають відхилення розумового розвитку; матеріально-технічне забезпечення адаптивного спорту; соціально-гуманістичні засади розвитку адаптивного спорту; волонтерський рух як чинник розвитку адаптивного спорту; актуальні проблеми адаптивного спорту.

У результаті вивчення дисципліни «Адаптивний спорт» студенти опановують уміння застосовувати набуті знання з історичних, соціальних, гуманістичних, організаційних, правових та теоретико-методичних засад адаптивного спорту при виконанні конкретних наукових, практичних й інших завдань, володіти навичками самостійної роботи та технологією пізнавальної діяльності.

Рівень розвитку фізкультурно-оздоровчого й спортивного руху осіб з інвалідністю, що склався в Україні, дає змогу більш досконало розглянути етичне, виховне, освітнє та гуманістичне значення у вивченні історії становлення й розвитку адаптивного спорту, його багатогранних аспектів, а також місце в системі сучасного життя суспільства.

Подальший розвиток навчальної дисципліни «Адаптивний спорт» передбачено на основі інтеграції знань про структуру та зміст різноманітних суміжних наук, що дасть змогу визначити систему додаткових знань, необхідних і достатніх для роботи з людьми, які мають вади зору, слуху, ОРА та розумового розвитку. Ця навчальна дисципліна – компонент системи фахової освіти, істотно позначається на процесі підготовки майбутніх спеціалістів. Значне збільшення обсягу й поліпшення якості знань у сфері фізкультурно-оздоровчої та спортивної діяльності людей із вадами фізичного, сенсорного й розумового розвитку, надання можливості їх практичного використання дають змогу розширити спектр пошуку місць працевлаштування випускників, а відповідні організації, що відчувають потребу у фахівцях цього профілю, зможуть вирішувати свої кадрові питання.

Дисципліна «Адаптивний спорт» являє собою структурний елемент системи академічної освіти, дає змогу майбутнім спеціалістам цієї галузі, які мають сформований світогляд та володіють відповідними знаннями, уміннями й навичками, взаємодіяти та адекватно ставитися до людей з огляду на наявність у них порушень зору, слуху, опорно-рухового апарату або розумового розвитку.

Однією з важливих складових частин підготовки майбутніх фахівців є також практичне застосування отриманих знань під час організації й проведення різноманітних заходів за участю людей з інвалідністю. Так, студенти на волонтерських засадах, а магістри спеціальності «Спорт (професійний та неолімпійський спорт)» ще й у межах практики беруть участь в організації й обслуговуванні змагань із паралімпійських видів спорту, зокрема танців на візках, фехтування на візках, адаптивний волейбол тощо та різноманітних заходах, що проводяться Спеціальними Олімпіадами.

Подальше вдосконалення навчальної дисципліни «Адаптивний спорт» передбачає виконання низки завдань:

- інтеграція знань дисципліни «Адаптивний спорт» зі знаннями інших профільних навчальних дисциплін;
- проблемний підхід до викладання навчального матеріалу;
- застосування набутих знань у практичній діяльності;

- проведення наукових досліджень у галузі фізкультурно-оздоровчої й спортивної діяльності осіб з інвалідністю;
- активізація пізнавальної діяльності студентів і формування їхніх наукових інтересів у напрямі АФК;
- проведення різного рівня наукових конференцій, засідань круглого столу, семінарів-нарад передових фахівців цієї галузі;
- удосконалення науково-методичного й технічного забезпечення дисципліни з урахуванням новітніх технологій і сучасних наукових розробок;
- установа взаємозв'язків між різними навчальними закладами, Національним комітетом спорту інвалідів України, спортивними федераціями з різних нозологічних груп, Спеціальною Олімпіадою України, Всеукраїнським та регіональними центрами фізичної культури і спорту інвалідів «Інваспорт» та іншими громадськими й державними організаціями.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Удосконалення дисципліни «Адаптивний спорт», безперечно, впливає на розвиток усього фізкультурно-оздоровчого та спортивного руху осіб з інвалідністю й проявляється в таких основних напрямках:

- кадрове забезпечення сфери адаптивної фізичної культури: система кадрового забезпечення процесу фізкультурно-оздоровчої та спортивної діяльності осіб з інвалідністю повинна постійно розвиватися, орієнтуючись на динаміку соціального запиту суспільства. Від сучасного фахівця вищої кваліфікації вимагається наявність низки нових якостей у його науковій, педагогічній і виробничій діяльності, що пов'язано з набуттям спеціалізованих системних комплексних знань і вмінням застосовувати їх на практиці;
- міжнародні взаємозв'язки в галузі фізкультурно-оздоровчого й спортивного руху осіб з інвалідністю передбачають розвиток офіційних відносин із міжнародними організаціями різного рівня, інтеграцію в міжнародну систему освіти та обмін досвідом, участь у міжнародному фізкультурному русі й міжнародних змаганнях;
- наукове забезпечення сфери адаптивної фізичної культури передбачає розробку пріоритетних напрямів наукових досліджень, їх реалізацію й упровадження отриманих результатів на практиці, участь у науково-практичних конференціях, симпозіумах і семінарах;
- інформаційне забезпечення сфери адаптивної фізичної культури припускає наявність необхідної кількості навчальних посібників, методичних розробок, видання спеціалізованого науково-популярного журналу, проведення різного рівня конференцій і семінарів, регулярні повідомлення в засобах масової інформації, створення передач на радіо й телебаченні;
- формування гуманістично орієнтованих фахівців, які здатні не лише плідно працювати у сфері фізичної культури та спорту, а й спроможні забезпечувати підґрунтя для соціальної інтеграції осіб з інвалідністю та гуманізації суспільства в цілому.

У подальших дослідженнях планується розгляд способів законодавчого затвердження спеціальності фахівця з адаптивної фізичної культури й спорту.

Джерела та література

1. Балашова В. Ф. Компетенции специалиста по адаптивной физической культуре, формируемые и применяемые в научно-исследовательской деятельности / В. Ф. Балашова [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://cyberleninka.ru/article/n/kompetentsii-spetsialista-po-adaptivnoy-fizi-cheskoy-kulture-formiruemye-i-primenyayemye-v-nauchno-issledovatel'skoy-deyatelnosti> (дата звернення : 30.09.16).
2. Быков Н. Н. Современные тенденции подготовки кадров в области физической культуры и спорта / Н. Н. Быков, Н. Ю. Шумакова, С. Н. Труфанова [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://cyberleninka.ru/article/n/sovremennye-tendentsii-podgotovki-kadrov-v-oblasti-fizicheskoy-kultury-i-sporta> (дата звернення: 27.09.16).
3. Бріскін Ю. Особливості підготовки фахівців спеціальності «олімпійський та професійний спорт» до роботи в інваспорті / Ю. Бріскін, А. Передерій [Електронний ресурс]. – Режим

References

1. Balashova, V. F. Kompetentsii spetsialista po adaptivnoi fizicheskoi kulture, formiruemye i primeniaemye v nauchno-issledovatel'skoi deiatelnosti [Competence specialist in adaptive physical culture, generated and used in the research activities]. URL: <http://cyberleninka.ru/article/n/kompetentsii-spetsialista-po-adaptivnoy-fizicheskoy-kulture-formiruemye-i-primenyayemye-v-nauchno-issledovatel'skoy-deyatelnosti> (data zvernennia: 30.09.16). – Nazva z ekrana.
2. Bykov, N. N., Shumakova, N. Yu. & Trufanova, S. N. Sovremennye tendentsii podgotovki kadrov v oblasti fizicheskoi kultury i sporta [Modern trends in training specialists in the field of physical education and]. URL: <http://cyberleninka.ru/article/n/sovremennye-tendentsii-podgotovki-kadrov-v-oblasti-fizicheskoy-kultury-i-sporta> (data zvernennia: 27.09.16). – Nazva z ekrana.
3. Briskin, Yu. & Perederii, A. Osoblyvosti pidhotovky fakhivtsiv spetsialnosti «olimpiyskyi ta profesiynyi sport» do roboty v invasporti [Training features of specialists in

- доступу : http://www.nbuv.gov.ua/old_jrn/soc_gum/svp/2005-3/05buaswi.pdf (дата звернення: 30.09.16).
4. Евсеев С. П. Технологии физкультурно-спортивной деятельности в адаптивной физической культуре / С. П. Евсеев, О. Э. Евсева. – М. : Сов. спорт, 2013. – 388 с.
  5. Евсева О. Э. Государственная программа «Доступная среда» в действии. Повышение квалификации специалистов по работе с инвалидами / О. Э. Евсева // Адаптивная физическая культура. – 2012. – № 1 (49). – С. 57.
  6. Історичні, організаційні та соціальні аспекти розвитку спорту інвалідів : [навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. фіз. виховання і спорту з Грифом МОН] / [С. Ф. Матвеев, Ю. А. Бріскін, І. О. Когут та ін.] – К. : Асконіт, 2011. – 250 с.
  7. Карпюк Р. П. Підготовка майбутніх фахівців з адаптивного фізичного виховання як педагогічна проблема // Наукові записки : [зб. наук. ст.] / Мін-во освіти і науки України ; Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова ; уклад. : П. В. Дмитренко, Л. Л. Макаренко. – К. : Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2007. – Вип. LXVIII (68). – С. 91–101. – (Серія «Педагогічні та історичні науки»).
  8. Когут І. О. Соціально-гуманістичні засади розвитку адаптивної фізичної культури в Україні : монографія / І. О. Когут. – Львів : СПОЛОМ, 2015. – 284 с.
  9. Матвеев С. Ф. Совершенствование научной деятельности в системе подготовки кадров по специальности «Олимпийский и профессиональный спорт» / С. Ф. Матвеев, О. В. Борисова, И. А. Когут, Т. А. Кропивницкая // Наука в олимпийском спорте. – 2010. – № 2. – С. 134–141.
  10. Передерий А. В. Практическая составляющая подготовки кадров для инваспорта / А. В. Передерий, Ю. А. Брискин // Sport Olimpic și sportul pentru toți : Materialele Congresului Șt. Intern. / col. red. : V. Manolachi, S. Danail // Ch.: USEFS, 2011. – Vol. 2. – 2011. – P. 103–108.
  11. Томашук О. Підготовка майбутніх фахівців з адаптивного фізичного виховання до роботи в центрах інваспорту як педагогічна проблема / О. Томашук [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.vmurol.com.ua/upload/Naukovo_doslidna%20robota/Elektronni_vidannya/Act_problemi/2009/41.pdf. (дата звернення: 27.09.16). – Назва з екрана.
  12. Чешихина В. В. Подготовка кадров в сфере адаптивной физической культуры на современном этапе / В. В. Чешихина, О. Н. Никифорова, Д. Е. Никифоров // Педагогическое мастерство и педагогические технологии : материалы V Междунар. науч.-практ. конф. (Чебоксары, 20 сент. 2015 г.) / редкол. : О. Н. Широков [и др.]. – Чебоксары : ЦНС «Интерактив плюс», 2015. – № 3 (5). – С. 352–356.
  - speciality «Olympic and professional sport» to work in invasport]. URL: http://www.nbuv.gov.ua/old_jrn/soc_gum/svp/2005-3/05buaswi.pdf (data zvernennia: 30.09.16). – Nazva z ekrana.
  4. Evseev, S. P. & Evseev, O. E. (2013). Tekhnolohii fizkulturno-sportivnoi deiatelnosti v adaptivnoi fizicheskoi kulture [Technology of sports activity in adaptive physical education]. M. : Sov. sport, 388.
  5. Evseeva, O. E. (2012). Hosudarstvennaia prohramma «Dostupnaia sreda» v deistvii. Povyshenie kvalifikatsii spetsialistov po rabote s invalidami [The state program «Accessible environment» in action. Advanced training of professional's coordination with invalids]. Adaptivnaia fizicheskaia kultura, no. 1 (49), 57.
  6. Matvieiev, S. F., Briskin, Yu. A., Kohut, I. O. & etc. (2011). Istorychni, orhanizatsiini ta sotsialni aspekty rozvytku sportu invalidiv [Historical, organizational and social aspects of disability sport]. K. : Askonit, 250.
  7. Karpiuk, R. P. (2007). Pidhotovka maibutnikh fakhivtsiv z adaptivnoho fizychnoho vykhovannia yak pedahohichna problema [Training future specialists in adaptive physical education as a pedagogical problem]. Naukovi zapysky: [zb. nauk. statei] / Min-vo osvity i nauky Ukrainy; Nats. ped. un-t imeni M. P. Drahoma, K. : Vyd-vo NPU imeni M. P. Drahomanova, vyp. LXVIII (68), 91–101. (Seriiia «Pedahohichni ta istorychni nauky»).
  8. Kohut, I. O. (2010). Sotsialno-humanistychni zasady rozvytku adaptivnoi fizychnoi kultury v Ukraini [Tekst] : monohrafiia [Social and humanistic principles of adaptive physical culture in Ukraine]. Lviv : SPOLOM, 284.
  9. Matveev, S. F., Borisova, O. V., Kohut, Y. A. & Kropivnitskaia T. A. (2010). Sovershenstvovanie nauchnoi deiatelnosti v sisteme podhotovki kadrov po spetsialnosti «Olympiiskii i professyonalnyi sport» [Improving the scientific activity in the system of personnel training in the speciality «Olympic and professional sport»]. Nauka v olymпыiskom sporте, no. 2, 134–141.
  10. Perederii, A. V. & Briskin, Yu. A. (2011). Prakticheskaiia sostavliaiushchaia podhotovki kadrov dlia invasporta [The practical component of training for invasport]. Sport Olimpic și sportul pentru toți : Materialele Congresului Șt. Intern., col. red.: Manolachi V., Danail S., Ch.: USEFS, vol. 2, 103–108.
  11. Tomashchuk, O. Pidhotovka maibutnikh fakhivtsiv z adaptivnoho fizychnoho vykhovannia do roboty v tseentrakh invasportu yak pedahohichna problema [Training future specialists in adaptive physical training experts training for work in invalid sports centers as pedagogical problem]. URL: http://www.vmurol.com.ua/upload/Naukovo_doslidna%20robota/Elektronni_vidannya/Act_problemi/2009/41.pdf. (data zvernennia: 27.09.16). – Nazva z ekrana.
  12. Cheshikhina, V. V., Nikiforova, O. N. & Nikiforov, D. E. (2015). Podhotovka kadrov v sfere adaptivnoi fizicheskoi kultury na sovremennom etape [Personnel training in the field of adaptive physical education at the present stage]. Pedahohicheskoe masterstvo i pedahohicheskie tekhnolohii, Cheboksary: TsNS «Interaktiv plus», no. 3 (5), 352–356. ISSN 2411–9679.

Інформація про авторів:

Імас Євгеній; rectorat@uni-sport.edu.ua; Національний університет фізичного виховання і спорту України, вул. Фізкультури, 1, м. Київ, 03680, Україна.

Борисова Ольга; borisova-nupesu@ukr.net; Національний університет фізичного виховання і спорту України, вул. Фізкультури, 1, м. Київ, 03680, Україна.

Когут Ірина; <http://orcid.org/0000-0002-8862-9545>; kogut_irina@ukr.net; Національний університет фізичного виховання і спорту України, вул. Фізкультури, 1, м. Київ, 03680, Україна.

Information about the Authors:

Imas Eugeny; rectorat@uni-sport.edu.ua; National University of Physical Education and Sport of Ukraine, 1 Phizkultury Street, Kiev, 03680, Ukraine.

Borysova Olga; borisova-nupesu@ukr.net; National University of Physical Education and Sport of Ukraine, 1 Phizkultury Street, Kiev, 03680, Ukraine.

Kogut Irina; <http://orcid.org/0000-0002-8862-9545>; kogut_irina@ukr.net; National University of Physical Education and Sport of Ukraine, 1 Phizkultury Street, Kiev, 03680, Ukraine.

Стаття надійшла до редакції 31.08.2016 р.